

Landen, Zoetermeer 2011, 484, 525, 611 (vgl. ook p. 426). Daar de Dordtse kerkorde van 1619 de 'lagere geestelijkheid' niet kent, bleef zij ook ongenoemd in de kerkorde van de voormalige Gereformeerde Kerken in Nederland. Zie voor het door gereformeerde kerkrecht deskundigen (H. Bouwman, Joh. Jansen, F.L. Rutgers) gehuldigde oordeel over de *clerus minor* H.A. Post, *De kerkelijke werker en het ambt*, Kampen 2006, 58-64. Voor Afscheiding en Doleantie zie G.J. Mink, *Op het tweede plan. Evangelisten in de tweede helft van de negentiende eeuw*, Leiden 1995, 38-41.

³ Voor de 'bedieningen' van catecheet (later: 'kerkelijk werker in de catechese', eventueel mede voor 'werk in het pastoraat') en hulp-prediker (later vervallen) zie P. van den Heuvel, *De hervormde kerkorde. Een praktische toelichting*, tweede, herziene druk, Zoetermeer 2001, 182-184, 266-268, 415-422. Voor de situatie na 1951 in diverse andere kerkgenootschappen zie Post, *Kerkelijk werker*, 56-188.

⁴ Alle opmerkingen in dit artikel over het leven van Duijs zijn ontleend aan C. Houtman, 'Kampen in de novellen van een vergeten schrijver', *Kamper Almanak. Cultuurhistorisch jaarboek* 2011, Kampen 2011, 91-128 (pp. 91-96, 124-125). Verwijzingen blijven verder achterwege.

⁵ J. de Niet, *Ziekentroosters*

en de kerkenraad van de Hervormde Gemeente te Andijk op respectievelijk 10 mei en 20 december het bestaan van een vacature bekend.⁹ Ook boden godsdienstonderwijzers zichzelf door middel van een advertentie aan. In *De Hervorming* bijvoorbeeld verscheen in 1873 een advertentie van een modern godsdienstonderwijzer wiens inkomen vanwege het gewijzigde kerkelijke klimaat in zijn standplaats onder druk stond.¹⁰

In 1847 werd de term 'godsdienstonderwijzer' officieel in gebruik genomen.¹¹ Hij verdrong de aanduiding 'catechiseermeester' uit het reglement,¹² wat niet verhinderde dat die tot in de twintigste eeuw in het spraakgebruik levend bleef.¹³

Bronnen

De geschiedenis van de godsdienstonderwijzer ligt ingebed in met name de lokale kerkgeschiedenis. Die is echter slechts in zeer beperkte mate beschreven. Voor zover zij beschikbaar is, bevat zij weinig informatie over de godsdienstonderwijzer. De predikanten komen uitvoerig aanbod, onder meer via lijsten van predikanten die aan de gemeente verbonden waren, worden.¹⁴ Godsdienstonderwijzers worden echter slechts incidenteel genoemd. Gegevens die het beeld van de godsdienstonderwijzer in de negentiende en de twintigste eeuw kunnen complementeren, liggen verscholen in de archieven van lokale kerkelijke gemeenten en van evangelisatieverenigingen¹⁵ en in de kolommen van lokale kranten.

Een onderzoek in het archief van de Hervormde Gemeente te Kampen en de *Kamper Courant* met betrekking tot Duijs leerde mij dat onderzoek in primaire bronnen het beeld van een individuele godsdienstonderwijzer én van de beroepsgroep kan verscherpen. Mij kwam Duijs' sollicitatiebrief en die van vijftien andere kandidaten onder ogen. Door de Bijzondere Kerkenraad werd hij als eerste op een voordracht van drie geplaatst.¹⁶ Een gedetailleerde taakomschrijving ontbreekt. Van Duijs werd blijkens de benoemingsbrief verwacht de gemeente 'door leer en wandel, overéenkomsstig Gods Woord, in Verééniging met hare herders en leeraren, te stichten en te lichten, tot bevordering van haren wezenlijken bloei in Evangelische kennis en Godvrucht.' Ook bevinden zich in het archief door Duijs aan de diaconie verstrekte declaraties, waaronder bewijzen van inlossing van kledingstukken uit de 'Bank van Leening'. Die tijdelijke inlossing geschiedde om de eigenaren in de gelegenheid te stellen fatsoenlijk gekleed bevestigd te worden tot lidmaten van de gemeente. Licht wordt aldus geworpen op Duijs' werkzaamheden én op de grote armoede in de tijd waarin hij die verrichtte. Uit een verzoek tot verhoging van zijn traktement, gedaan in 1860, blijkt hoezeer Duijs zelf zijn persoonlijke belangen moest behartigen. Opzienbarende gegevens bevat het archief niet.